

Esterházyovci a Turzovka

Na úvod si položíme otázku, prečo je potrebné sa zaoberať Esterházyovcami v súvislosti s Turzovkou? Aký prínos mali pre naše mesto? Každému je známe, že Turzovku založil palatín Juraj Turzo v roku 1598. Avšak o Esterházyovcoch toho v historiografii Turzovky veľa nie je známe, aj napriek tomu, že ju vlastnili 240 rokov.

Palatín Juraj Turzo zomrel 24. decembra 1616 a panstvo Bytča zdedil jeho jediný syn Imrich, ktorý náhle zomrel ako 23-ročný v roku 1621. Ním vymrela oravská línia rodu. Rodové majetky spravovala jeho matka Alžbeta Czoborová (1578-1626). Vdova po Imrichovi Turzovi, Kristína Nyáryová sa vydala v júli 1624 za Mikuláša Esterházyho (1583-1645), ktorý vďaka tomuto sobášu získal aj panstvo Bytča. V apríli 1629 získal od panovníka Ferdinanda II. aj listinu na držbu Bytčianskeho panstva. Esterházyovci vlastnili panstvo, a teda aj samotnú Turzovku, až do roku 1868, kedy ho predali barónovi Leopoldovi Popperovi.

Nápis v oblúku sanktuária Farského kostola Nanebovzatia Panny Márie v Turzovke, ktorý hovorí o postavení kostola kniežat'om Pavlom II. Antonom Esterházyom.

Knieža Pavol II. Anton Esterházy (1711-1762)

Pečať panstva Bytča s vyobrazením rodového erbu Esterházyovcov (rok 1793)

Palatín Mikuláš Esterházy (1583-1645)

Práve aj vďaka Esterházyovcom máme na Kysuciach katolícku vieru a nie evanjelickú, podľa známej zásady *Cuius regio, eius religio* (Koho panstvo, toho náboženstvo). Kým Turzovci boli horliví evanjelici, Esterházyovci boli katolíci a podporovali protireformačné hnutie. Preto Mikuláš Esterházy povolal do Bytče jezuitov, ktorí prostredníctvom misií šířili katolícku vieru na celom Bytčianskom panstve, vrátane Turzovky. Panstvo malo patronátne právo nad kostolmi. To znamená, že sa staralo o výstavbu kostolov, ich údržbu a pod. Rod Esterházyovcov bol silno katolícky orientovaný a uctieval mariánsky kult. A práve zásluhou Esterházyovcov, konkrétne kniežata Pavla II. Antona (1711-1762), bol v Turzovke postavený Farský kostol Nanebovzatia Panny Márie. V oblúku sanktuária (na mieste dnešného výjavu Poslednej večere) sa nachádzal latinský nápis, ktorý to dokazoval. Jeho preklad znie: „Hodina, deň, rok, veky uplynú narodeným, otcovia odchádzajú do smrti, ale naveky chvála svätej Kráľovnej nanebovzatej bude žiť v tomto chráme, ktorý postavil knieža Pavol z rodu Esterházy.“ V rodovom sídle Esterházyovcov, vo Forchtensteine, sa taktiež nachádzal kostol Nanebovzatia Panny Márie.

Mikuláš Esterházy sa narodil 8. apríla 1582 v Galante ako desiate dieťa podžupana Bratislavskej stolice Františka Esterházyho a Žofie

Illésházyovej. Napriek tomu, že bol pôvodne evanjelikom, vychovávali ho jezuiti v Šali a v Trnave. Ako 19-ročný po smrti svojich rodičov, evanjelikov, prestúpil na katolícku vieru. Mikuláš Esterházy bol v uhorskej politike dôležitou postavou. Zastával hodnosti tajného radcu panovníka, krajinského sudcu a hlavného kapitána Nových Zámok a banských miest. V apríli 1625 bol zvolený za uhorského palatína na sneme v Šoprone. O rok na to bol povýšený do grófskeho stavu. Ako náhradu za Mukačevo a Regéc, ktoré v zmysle Mikulovského mieru pripadli Gabrielovi Betlenovi, dostal roku 1622 Kismarton (dnes Eisenstadt v Rakúsku) a roku 1626 definitívne hrad Fraknó (Forchtenstein), ktorý mal od roku 1622 len v dočasnom užívaní. Zomrel 11. novembra 1645.

Pavol Esterházy bol synom Mikuláša Esterházyho a Kristíny Nyáryovej. Narodil sa 8. decembra 1635 v Eisenstadte. Ako jeho otec, aj on patril k najvýznamnejším bojovníkom za oslobodenie Uhorska spod tureckej nadvlády. Zúčastnil sa na víťazných bitkách proti Turkom pri Sv. Gottharde, Parkani (dnes Štúrovo), pri dobýjaní Ostrihomu (1683) a Budína (1687). Od júla 1681 zastával hodnosť palatína a 8. decembra 1687 sa stal kniežatom. Pavol Esterházy podstatne rozšíril rodové majetky. Zomrel 26. marec 1713 v Eisenstadte.

Ešte v roku 1641 Mikuláš Esterházy prenajal Bytčianske panstvo, pričom jednu časť prevzal Imrich Balassa s manželkou Juditou Bosniakovou, druhú časť Barbora Ostrosičová, vdova po Mojžišovi Suňogovi. Roku 1649 Ladislav Esterházy dal do zálohu Gabrielovi Illésházyemu Bytčianske panstvo aj so zámkom za 110 000 zlatých. Po smrti Gabriela Illésházyho († 1667) urobil Juraj Illésházy určité zmeny v prenájmom, pričom zámok sa aj s mestom Bytča dostal do rúk Imricha Jakušiča a Turzovku prenajal rodine Berényiovej, ktorá ju užívala až do roku 1720. Napokon Jozef Anton Esterházy 8. decembra 1720 vyplatil záloh a od Juraja Berényiho

a jeho manželky Kláry Ujfalussyovej získal späť obce Bytčianskeho panstva a medzi nimi i Turzovku. Bytčianske panstvo aj so zámkom bolo od roku 1721 v držbe Esterházyovcov a k zmenám nedošlo ani za Pavla II. Antona Esterházyho (1721-1762), Mikuláša I. Jozefa (1762-1790), Antona I. (1790-1794) a Mikuláša II. Esterházyho (1794-1833). Za Pavla III. Antona (1833-1866) roku 1862 Esterházyovci panstvo aj so zámkom prenajali a roku 1868 napokon predali veľkopodnikateľovi s drevom Leopoldovi Popperovi.

Esterházyovci sa v Bytči zdržiavali iba prechodne. Bezpečnejšie sa cítili vo svojich dobre opevnených a na tie časy prepychovo zariadených zámkoch a hradoch v Eisenstadte a Forchtensteine, pretože Považie so svojím hradným systémom sa v dobe stavovských povstaní často stalo korisťou povstaleckých vojsk. Okrem toho väčšina esterházyovských majetkov sa nachádzala blízko rakúskej hranice a k blízkej Viedni ich viazali početné povinnosti. Z týchto dôvodov sa Eisenstadt už za Mikuláša stal centrom esterházyovských majetkov.

Bytčiansky zámok sa ani po renovácii nestal sídlom Esterházyovcov, hoci v rokoch 1720 – 1862 objekt ani panstvo neboli prenajímané. Esterházyovci sem prichádzali iba príležitostne. V spomínaných rokoch zámoké objekty obýval výlučne esterházyovský panský personál.

Komplex esterházyovských rodových majetkov fraknóvskej línie spravovala v zastúpení majiteľa Ústredná správa esterházyovských panstiev v Eisenstadte. Prostredníctvom inšpektorov – prefektov v dištriktach usmerňovala hospodárenie na majetkoch panstiev. Na čele ústrednej správy stál prednosta (*praeses*), inak nazývaný aj regent, ktorý mal štyroch tajomníkov. Okrem nich mali Esterházyovci aj svojich radcov (*consiliarius*).

Najvyšším úradníkom a predstaviteľom panstiev bol prefekt (inšpektor). Podliehali mu všetci zemepanskí úradníci, riadil a kontroloval ich činnosť. V 18. storočí správy panstiev Bytča, Strečno a Viglaš podliehali in-

špektorátu v Leviciach. V roku 1796 nastali zmeny v organizačno-správnej štruktúre esterházyovských majetkov. Pre správu majetkov panstiev Bytča, Strečno a Viglaš vznikol nový inšpektorát Bytčianskeho dištriktu, ktorý mal spočiatku sídlo v Bytči, neskôr i vo Zvolenskej Slatine. V júni 1796 bol za inšpektora vymenovaný Ladislav Tóth, ktorý sa v Bytči usadil aj so svojou rodinou.

Provízor bol hlavným úradníkom na panstve. Organizovanie a riadenie hospodárenia vykonával na svojich inšpekčných cestách v obvode celého panstva a prostredníctvom tzv. hospodárskych porád. Podpisoval kontrakty a prenajímal menšie regálne práva (najmä krčmy, mäsiarstva, mlyny). Dozeral i nad

obecnou správou v poddanských dedinách a mestečkách. Zúčastňoval sa na voľbách richtárov, taktiež na zemepanských súdoch, ktoré sa konali v Bytči a v Turzovke. V roku 1793 sa provízorom panstva Bytča stal Ignác Ševšík (* 3. 1. 1764 Bytča, † 10. 9. 1818 Bytča), ktorý tento úrad zastával až 25 rokov. Bol aj členom Bernolákovho Slovenského učeného tovarišstva, ktorý mal svoju pobočku vo Veľkom Rovnom.

Obilník (lat. *frumentarius*, nem. *Kastner*) bola úradnícka funkcia, ktorej ťažisko pracovnej náplne bolo v starostlivosti o obilnú produkciu na panstvách. V panstve Bytča sa nachádzali dva frumentárske (obilnícke) dištrikty – v Bytči a v Turzovke. Turzovka bola pôvodne len sídlom španátu. Sídlom obilníckeho dištriktu sa stala až po príchode Mateja Ružičku v júni 1799.

(Pokračovanie nabudúce)

POZVÁNKA NA VČS

Výkonný výbor Spolku priateľov Turzovky v zmysle stanov zvoláva

VÝROČNÚ ČLENSKÚ SCHÔDZU

v sobotu 12. augusta 2023 o 16:00 hod. v zasadacej miestnosti Mestského úradu v Turzovke

PROGRAM

1. Otvorenie, voľba zapisovateľa a overovateľov zápisnice, kontrola plnenia uznesení
2. Správa o činnosti Spolku za obdobie od ostatnej VČS
3. Správa o hospodárení Spolku
4. Hlavné úlohy Spolku na roky 2023 – 2026
5. Informácie o zájazde „Po stopách rodu Esterházy“
6. Diskusia, uznesenie, záver

Prezentácia účastníkov je od 15:00 hod.